

iz naših knjižnica

Uređuje: Danko Škare

Tehnologije Web 2.0 i njihova primjena u knjižnicama – iskustva Knjižnice Instituta “Ruđer Bošković” s posebnim osvrtom na njezin blog

B. Macan

Institut “Ruđer Bošković”, Knjižnica, Bijenička cesta 54, 10000 Zagreb, Hrvatska

Razvoj računalnih znanosti, pojava interneta i uz njega povezanih novih tehnologija uvelike je promijenila mnoge struke, a jedna od njih je i knjižničarstvo. Knjižnicama su tako danas dostupne tehnologije koje im omogućuju poboljšavanje svakodnevnog knjižničnog poslovanja, razvijanje usluga i lakše dopiranje do svojih korisnika. Velik je korak napravljen prelaskom s tradicionalnog kartičnog kataloga na računalni katalog, koji je zatim pojavom interneta postao dostupan i online tako da korisnici za korištenje te usluge više nisu morali biti fizički prisutni u knjižnici. Pojavom interneta javljaju se i prve mrežne stranice knjižnica preko kojih knjižnice mogu obavještavati korisnike o svojim uslugama, nuditi im pretraživanje OPAC-a, pristup raznim elektroničkim izvorima informacija, među kojima i online časopisima i bazama podataka, koji dobivaju sve značajniju ulogu u komunikaciji, a napose u onoj znanstvenoj. Knjižnica Instituta “Ruđer Bošković” bila je prva knjižnica u Hrvatskoj koja je napravila takve mrežne stranice još prije 15 godina, 1994. godine.

Kako je internet počeo dobivati na popularnosti i osvajati svijet, i mrežne tehnologije su se sve brže razvijale, tako da danas možemo govoriti o takozvanom Webu 2.0 koji je u svojoj biti platforma na kojoj sami korisnici imaju mogućnosti dati svoj prilog sadržaju Weba ili aplikaciji. Tako Tim O’Riley u svojem članku objašnjava razlike između Weba 2.0 i prethodne verzije uvjetno nazvane Web 1.0 te navodi neke od osnovnih karakteristika i tipičnih aplikacija koje najbolje opisuju Web 2.0. Za Web 2.0 je karakteristično sudjelovanje korisnika u stvaranju sadržaja Weba, folksonomija, odnosno kolaborativno označavanje sadržaja proizvodnim oznakama (tagging), stvaranje raznih Wikija, pisanje blogova, Wikipedija kao moderna enciklopedija koju stvaraju sami korisnici, Flickr kao servis za objavljivanje digitalnih fotografija, ali i kao socijalizacijski web (1).

Mnogi od spomenutih noviteta Weba 2.0 su primjenjivi u knjižnicama i mogu znatno doprinijeti kvaliteti pružanja njihovih usluga. U nastavku ovog rada bit će riječi o tome koje je od spomenutih prednosti iskoristila Knjižnica IRB-a, s posebnim naglaskom na Blogu Knjižnice IRB-a kao prvom pravom knjižničnom blogu u hrvatskoj knjižničarskoj zajednici.

Tehnologije Web 2.0 i Knjižnica IRB-a

Knjižnica IRB-a je još lipnja 2005. godine prihvatila novosti vezane uz tehnologije Web 2.0. Tada je, naime, instaliran prvi Wiki knjižnice koji je upotrebljavan kao knjižnične interne mrežne stranice (2). Wiki je, prema definiciji dostupnoj na jednom od najpoznatijih Wikija – Wikipediji, mrežna stranica ili kolekcija istih dizajnirana tako da omogućiti svima koji joj pristupaju da doprinose sadržaju ili ga mijenjaju uz pomoć jednostavnog jezika za označavanje

(3). Internoj knjižničnoj mrežnoj stranici imaju pristup djelatnici knjižnice, koji, kada se prijave, na njega mogu stavljati dokumente na kojima rade, pisati različite obavijesti, napomene, sastavljati liste poslova koje treba napraviti, dorađivati dokumente koje je netko drugi napravio i sl.

U kolovozu 2007. godine Knjižnica IRB-a je instalirala platformu za objavljivanje blogova i od tada redovito objavljuje nove priloge i na taj način informira svoje korisnike o novostima u Knjižnici i izvan nje.

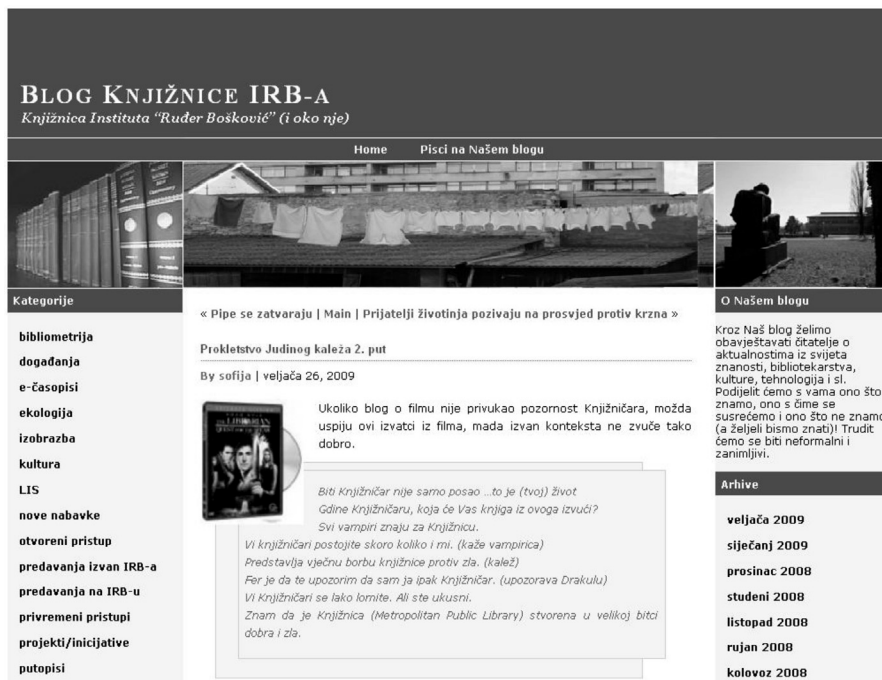
Krajem 2007. godine Knjižnica je napravila korisnički račun na popularnom servisu Delicious (4). Bit tog servisa je da korisnici sačuvaju svoje omiljene mrežne adrese (favorite/bookmarke), označe ih i dijele s ostalim korisnicima te tako na jednostavan način dolaze do njima potencijalno korisnih mrežnih izvora. Kada se neka mrežna adresa doda među omiljene, automatski se može vidjeti tko je sve sačuvao istu mrežnu adresu, koje joj je proizvodljne oznake (tagove) pridodao, kojim je još mrežnim adresama pridodao iste proizvodljne oznake i slične korisne informacije.

U siječnju 2009. godine Knjižnica je prepoznala potencijalne prednosti popularne socijalizacijske mreže – Facebooka te je na njemu otvorila grupu pod nazivom *Kolokviji Knjižnice Instituta “Ruđer Bošković”* (5). Svrha grupe je obavještavati njezine članove o održavanju redovitih kolokvija Knjižnice. Budući da je grupa postoji relativno kratko, za sad ima tek 18 članova, no nadamo se da će se njezina zajednica proširiti i da će obavještavanje njezinih članova rezultirati i većom posjećenošću samih kolokvija.

Još jedan projekt na kojem radi Knjižnica IRB-a je implementiranje programskog rješenja za knjižnično poslovanje, zasnovanog na *otvorenom programskom kodu* (open source) – Kohe (6). Implementiranjem tog sustava riješit će se problem nedostatka kvalitetnog programskog rješenja za knjižnično poslovanje koje će uključivati moderan i funkcionalan online katalog (OPAC) te elektroničko vođenje evidencije o posudbi i nabavi knjižnične građe. Korisnici će nakon pristupa svojem korisničkom računu na OPAC-u imati neke od mogućnosti karakteristične za okruženje Web 2.0 – komentiranje pojedinih zapisa i označavanje, proizvodljivim oznakama (tagging) koje Knjižnica IRB-a smatra važnim iz razloga što može uvelike doprinijeti funkcionalnosti samoga kataloga, lakšem snalaženju među znanstvenom literaturom kao i pronalaženju potrebne građe.

Blog Knjižnice Instituta “Ruđer Bošković” (URL: <http://knjiznica.irb.hr/blog/>)

Blog (duži naziv weblog) je publikacija na Internetu koja sadrži ponajprije periodičke članke u obrnutom vremenskom slijedu,

Slika 1 – Blog Knjižnice IRB-a (URL: <http://knjiznica.irb.hr/blog/>)

tako da se najnoviji članci nalaze na vrhu stranice (7). Blog ima mnogo prednosti pred tradicionalnim mrežnim stranicama, a neke od njih su brzo objavljivanje informacija s bilo kojeg mjesta na svijetu uz minimalne tehničke potrebe (računalo i pristup Internetu), jednostavno označavanje priloga (postova) proizvoljnim oznakama i organiziranje u željene kategorije, mogućnosti komentiranja priloga te, jedna od najvažnijih karakteristika, podržavanje formata RSS (Really Simple Syndication) za razmjenu sadržaja. Sadržaj pojedinog bloga je obično opisan setom metapodataka (naslov priloga, autor, datum, tijelo priloga i sl.), koji se pomoću izvora RSS dalje distribuira putem mreže. RSS se pri toj razmjeni označenih metapodataka koristi XML-standardom (8). Jednom tako objavljen prilog na nekom blogu može se pročitati izravno na blogu ili putem izvora RSS na nekom od brojnih čitača RSS ili na drugim mrežnim stranicama koje prikazuju te priloge putem izvora RSS.

Knjižnica IRB-a je još 2005. godine prepoznala prednosti bloga kao medija za komuniciranje s korisnicima, no iz raznih razloga svoj je blog objavila tek u kolovozu 2007. godine (9) (slika 1). Kao platforma za objavljivanje bloga odabrana je programska skripta u otvorenom kodu, WordPress v2.3, koja je instalirana na jedan od knjižničnih servera. Djelatnici Knjižnice imaju otvorene korisničke račune te imaju pravo objavljivati i uređivati priloge te izgled, strukturu i sadržaj stranica na blogu. Budući da je blog namijenjen ponajprije korisnicima Knjižnice IRB-a, ali i ostatku hrvatske akademske zajednice te ostalim zainteresiranim građanima, prilozima su pisani isključivo na hrvatskom jeziku.

Trenutačno po svojoj funkciji Blog zamjenjuje stare mrežne stranice s novostima na kojima je Knjižnica ranije obavještavala svoje korisnike o novim nabavkama, besplatnim probnim pristupima bazama podataka, raznim predavanjima, obavijestima i novostima iz knjižnice. Danas Blog pokriva sve te funkcije bivših stranica s novostima, ali još i mnogo više. On tako donosi informacije i novosti iz knjižnice, ali i iz znanosti općenito, obrazovanja, tehnologije, informatike, društvenog života i svih onih tema koje bi korisnicima mogle biti zanimljive iz privatnih ili profesionalnih razloga. Svi prilozima su označeni proizvoljnim oznakama i u skladu s tim se prikazuju na početnoj stranici Bloga, ali i u svim onim kategorijama koje su mu pridijeljene. Trenutačno postoji 19 takvih katego-

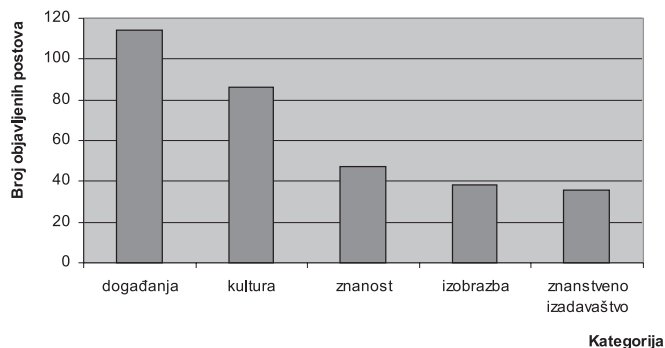
rija, a neke od njih su: *bibliometrija, događanja, izobrazba, nove nabavke, otvoreni pristup, tehnologija, znanstveno izdavaštvo* i dr. Prilozi se kao i na svim blogovima prikazuju od najnovijeg prema starijem, a mješano se stvaraju njihove arhive kojima se kasnije u svakom trenutku može jednostavno pristupiti s početne stranice Bloga.

Osim što Blog nudi sadržaje koje ostali mogu preuzimati putem RSS-a, na njemu se pomoću istog formata prikazuju i informacije preuzete s drugih izvora RSS i to o:

- 5 najnovije objavljenih radova u časopisima koji su indeksirani u bazi podataka Scopus
- 5 najnovijih poveznica na mrežne stranice koje su djelatnici Knjižnice IRB-a dodali na korisnički račun Deliciousa
- 5 najnovijih vijesti s portala *Science Magazine's News Departmenta*

Statistički podaci o Blogu Knjižnice IRB-a

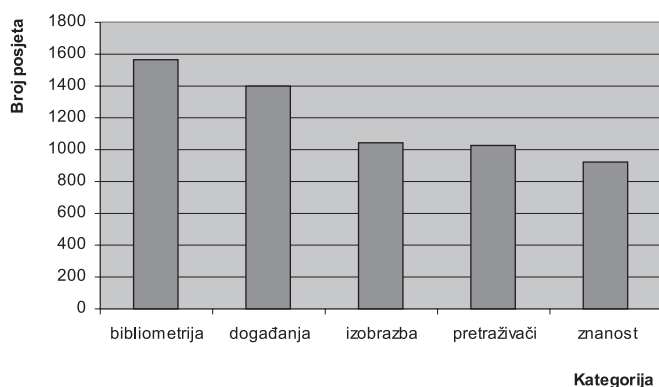
Na Blogu Knjižnice IRB-a do 26. veljače 2009. godine ukupno je objavljeno 248 priloga, što prosječno čini nešto više od 3 priloga tjedno. Blogovi su kategorizirani u 19 kategorija i uvjerljivo najviše priloga je pridijeljeno kategoriji *događanja* (114), a zatim *slijede kultura* (86) i *znanost* (47) (slika 2). Važno je napomenuti da jedan prilog može biti kategoriziran u više kategorija.

Slika 2 – Broj objavljenih priloga u 5 kategorija s najviše objavljenih priloga na Blogu Knjižnice Instituta "Ruđer Bošković"

Prema podacima dobivenim iz Googleovog alata za praćenje statistike posjećenosti mrežnih stranica, Google Analyticsa (10), u rasponu od 13. listopada 2007. do 25. veljače 2009. godine Blog Knjižnice IRB-a je posjećen 38486 puta, a posjetilo ga je 29095 jedinstvenih posjetitelja, koji su sveukupno posjetili 72565 stranica Bloga. Blog je u prosjeku posjećen 67 puta dnevno. Najposjećenija je, naravno, početna stranica bloga s 12577 posjeta, a ako gledamo posjećenost po pojedinim kategorijama priloga, dolazimo do zanimljivog podatka da je najposjećenija kategorija *bibliometrija*, unatoč činjenici da je u njoj objavljeno samo 8 priloga (slika 3).

Gledamo li statistike posjećenosti za pojedinačne priloge, dolazimo do podatka da je najposjećeniji prilog onaj koji govori o poreznoj prijavi za 2007. godinu i donosi poveznicu na tablicu za izračun poreza, na 2. mjestu je prilog o Servis Packu 3 za Windows XP operacijski sustav, a na 3. ponovno prilog o poreznoj prijavi, ovaj puta za 2008. godinu. (Tablica 1).

Slika 3 – Broj posjeta pojedinim kategorijama priloga na Blogu Knjižnice Instituta "Ruđer Bošković"

Tablica 1 – Pet najposjećenijih priloga na Blogu Knjižnice Instituta "Ruđer Bošković"

Naslov priloga	Broj posjeta
Excel tablica za izračun poreza na dohodak	4972
Windows XP Service Pack 3	2009
Porezna prijava	2003
Google Ocean za pretragu morskih dubina	1871
Besplatno dostupan Googleov alat za prevodjenje	1464

Razlog tako velikoj posjećenosti pojedinih priloga djelomično leži i u činjenici da Blog Knjižnice IRB-a vrlo dobro kotira kod Googlea i ostalih pretraživača (baš kao i mrežne stranice Knjižnice IRB-a), tako da su sadržaji objavljeni na tim stranicama visoko rangirani prilikom njegovog pretraživanja. Stoga prilozima koji su od interesa široj javnosti imaju i nešto veći broj posjeta jer šira javnost koja ne zna za Blog putem pretraživača lakše može pronaći zanimljive priloge objavljene na njemu. Ilustracije radi, najposjećeniji prilog na Blogu prikazuje se kao 1. rezultat pretraživanja Googlea po izrazima "izračun poreza na dohodak" ili "izračun poreza", a na taj je način spomenutom prilogu pristupljeno ukupno 923 puta.

Kada govorimo o najposjećenijim priložima na Blogu Knjižnice IRB-a, potrebno je spomenuti da se ti posjeti odnose isključivo na priloge koje se otvori pritiskom tipke miša na naslov priloga (ili se do njih dođe izravno pretraživanjem nekog pretraživača kao što je Google), no budući da je većina priloga relativno kratka i informativna, korisnici koji dođu na početnu stranicu Bloga mogu pročitati cijeli prilog bez njegovog otvaranja, te takva čitanja priloga nisu zabilježena u statistikama.

Na kraju ove analize samo je još zanimljivo pogledati vjernost posjetitelja, iz čega se može zaključiti da se 75 % svih posjeta odnosi

na posjetitelje koji su Blog posjetili samo jednom, no ipak 5,6 % svih posjeta stranicama Bloga dolazi od strane posjetitelja koji su Blog posjetili više od 101 puta.

Zaključak

Posljednjih nekoliko desetljeća nove tehnologije i pojava interneta su uvelike promijenile suvremeni način života, a time i navike i potrebe korisnika knjižnica. Knjižnice su u tom razdoblju prošle kroz veliku preobrazbu, uvele računala u svakodnevno poslovanje, prilagodile svoje usluge suvremenom dobu i potrebama suvremenog čovjeka, no postoji ipak gorak okus u ustima da se na tom polju moglo više toga napraviti nego što je do danas učinjeno. Naravno, tu je velik broj objektivnih prepreka, a najveća leži u tome što knjižnice još uvijek nemaju vlastitog sistemskog inženjera koji bi bio kvalificiran odraditi tehnički dio posla oko implementacije tih novih tehnologija. Knjižnica IRB-a ima tu sreću da ima takvog stručnjaka, te je stoga jedna od rijetkih hrvatskih knjižnica koja uspijeva pratiti suvremene svjetske trendove kada je riječ o implementaciji novih tehnologija.

No treba vjerovati u bolje dane za hrvatsko knjižničarstvo i nadati se da će možda nove generacije knjižničara donijeti tu potrebnu informatičku pismenost, koja će knjižnicama dati novi impuls za unapređivanje knjižničnog poslovanja, kvalitetu pružanja već postojećih usluga te stvaranje ponude novih usluga koje će pratiti suvremene potrebe knjižničnih korisnika.

Literatura:

1. Tim O'Reilly. *What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software* (30. 9. 2005.) URL: <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html?page=1> (29.2.2009.)
2. Knjižnica IRB-a: Intranet. URL: <https://internilib.irb.hr/portal/> (23. 2. 2009.)
3. Wikipedia: the Free Encyclopedia. Wiki. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Wiki> (23. 2. 2009.)
4. Delicious. URL: <http://del.icio.us/knjiznica> (23. 2. 2009.)
5. Facebook: Kolokviji Knjižnice Instituta "Ruđer Bošković" URL: <http://www.facebook.com/group.php?gid=47430987881&ref=ts> (23. 2. 2009.)
6. Koha. URL: <http://koha.org/> (23. 2. 2009.)
7. Wikipedija: slobodna enciklopedija. Blog. URL: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Blog> (15. 2. 2009.)
8. Swanson, T. A., Cox, C. N., *Internet Reference Service Quarterly* 11:3 (2006) 57.
9. Blog Knjižnice IRB-a. Knjižnica Instituta "Ruđer Bošković" (i oko nje). URL: <http://knjiznica.irb.hr/blog/> (23.2.2009.)
10. Google Analytics. URL: <http://www.google.com/analytics/> (26. 2. 2009.)